

CONSERVAREA ȘI RESTAURAREA MONUMENTELOR ISTORICE: UNELE OBIECTIVE ȘI PRINCIPII (PROBLEME INGINEREȘTI LA MONUMENTE)

Daniel COVATARIU

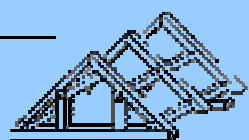
Șef lucrări dr. ing., Universitatea Tehnică Gheorghe Asachi Iași, e-mail:
cova_dan@yahoo.com

Adrian-Constantin DIACONU

CSII dr. ing., INCD URBAN-INCERC Sucursala Iași, e-mail:
acdiaconu@yahoo.com

Abstract. Even when large parts of the original substance were lost throughout its existence, the monument should be regarded as a spatial structure, participating to the reality around them. Precepts governing the conservation and rehabilitation of historical monuments have to be applied individually to each monument, according to his personality, his past or future function, conservation status, in the way that the rehabilitation concept results from obligations balance to not harm the monument - Primum non Nocera (Carta de la Veneția) even to act for the future generation's heritage. Monument to be seen through all the three attributes: FIRMITAS (solid, technical achievement), UTILITAS (functionality, the purpose for which it was made), PULCHRITAS (beauty, aesthetic expression). The historical monument's components are: the land - cadastral lot, constructions, exterior arrangements, other elements, cultural mobile goods. The actions of historical monuments should consider the following objectives and principles: maintenance, rehabilitation, consolidation, security, social, economic and cultural life of the local community. The principles underlying these goals: building's state expertise from all points of view, the building's consolidation solution must not affect the architectural appearance, to maintain authenticity, the level of response and earthquake insurance, as a matter of urgency execution of building works, reversible methods applied in conservation and / or rehabilitation, compatible materials used in conservation and / or rehabilitation, the loads resulting from new building elements should not exceed the capable strength of materials of (blocks of masonry, mortar, etc.), the resulting structure after consolidation should lead to good seismic behavior of the assemble "old structure - new structural elements," reintegration cultural and social, etc.

Key words: conservation, rehabilitation, antiseismic insurance, consolidation, monuments.

1. Introducere

„Trecutul este o lumină pusă în negura prezentului, ca să lumineze căile viitorului”

Nicolae Iorga

România este un țară pe întinsul căreia, în mijlocul furtunilor istoriei sau în vremuri mai liniștite, geniul de constructor al nenumăraților meșteri anonimi a putut să se exprime prin ridicarea unor bijuterii de arhitectură.

De obicei, monumentele istorice dau acel caracter de individualizare orașelor noastre și, în marea majoritate a cazurilor, devin emblema orașului (Palatul Culturii - Iași, Biserica lui Ștefan cel Mare - Piatra Neamț, Biserica Neagră - Brașov, Biserica Precista - Galați, Biserica Borzești - Onești, etc.). Ceea ce alții au clădit cu multă grijă, reparând sau chiar consolidând atunci când a fost nevoie, la noi s-a demolat ori s-a lăsat în paragină.

În restaurare nu există monumente mai importante sau mai puțin importante. Chiar atunci când si-a pierdut părți importante din substanța originală de-a lungul existenței sale, monumentul trebuie privit ca o operă spațială, participantă la realitatea din jur. Preceptele care guvernează domeniul conservării și restaurării monumentelor istorice trebuie aplicate individualizat fiecărui monument, în funcție de personalitatea sa, funcțiunea sa trecută sau viitoare, starea de conservare, în măsura în care conceptul de restaurare rezultă din echilibrarea obligațiilor de a nu dăuna monumentului - *primum non nocere* (Carta de la Veneția), precum și de a acționa pentru transmiterea lui generațiilor viitoare.

Monumentul trebuie privit în totalitatea celor trei atribute ale sale: **FIRMITAS** (soliditate, tehnica de realizare),

UTILITAS (funcționalitate, scopul pentru care a fost realizat), **PULCHRITAS** (frumusețe, expresie estetică).

În acest sens, *Carta de la Veneția* (1964), referindu-se la conservarea și restaurarea monumentelor istorice, a dat o semnificație mai largă noțiunii de monument, ca o consecință a ofensivei urbanismului și sistematizării, amplificând-o prin introducerea conceptelor de „centru monumental”, „ansamblu istoric”, „rezervație urbană”, „nucleul vechi urban”, „zonă periurbană veche”, „zonă de protecție culturală și naturală” și altele. Astfel, noțiunea de „monument istoric” cuprinde atât creația arhitecturală izolată, cât și așezarea urbană sau rurală, care aduce mărturia unei civilizații anume, a unei evoluții semnificative sau a unui eveniment istoric. În acest caz avem în vedere atât marile creații, cât și operele modeste, care au dobândit o semnificație culturală deosebită cu trecerea timpului.

2. Obiective și principii

Carta de la Veneția, ca și celelalte convenții mondiale și/sau europene la care a aderat comunitatea restauratorilor, reprezintă un cadru general de operare și nu un „corset” pentru stabilirea conceptelor de restaurare. Restaurarea nu trebuie să determine o modă sau un stil personal de intervenție asupra monumentelor.

Componentele monumentului istoric sunt:

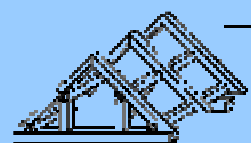
1. Terenul - parcela cadastrală

2. Construcții

- Clădiri cu funcțiuni principale;
- Alte construcții: ziduri de incintă, turnuri, locuințe, chilii, altare ș.a.;
- Anexe gospodărești.

3. Amenajări exterioare

- Drumuri de acces, scări, alei carosabile, alei pietonale;
- Parcuri, plantații, alei, bazine, statui, taluzuri plantate;

- Instalații exterioare;
- Împrejmuiri.

4. Alte elemente

- Cimitire;
- Elemente arheologice.

5 Bunuri culturale mobile

Fiecare monument istoric trebuie să dețină un inventar al elementelor componente care este întocmit de proprietarul bunului sau de administratorul acestuia.

Prin modificarea structurilor (la interior), păstrarea sau refacerea fațadelor în stilul vechi (care are un aspect artistic deosebit, comparativ cu aspectul de produs industrial al construcțiilor contemporane), prin readucerea la funcționalul și arhitectura exterioară inițială, cât și prin reintegrarea lor culturală și socială se pot repune aceste monumente în **siguranță**. Din nefericire pentru inginerul constructor, punerea în siguranță a unui monument istoric printr-o asemenea intervenție radicală asupra sistemului structural este aproape imposibilă, deoarece, spre exemplu, bisericile ortodoxe sunt pictate în frescă la interior, fără a mai aminti de mănăstirile din nordul Moldovei la care intervențiile structurale trebuie să fie minime, date fiind existența frescelor și la exterior.

Clădirile cu o durată relativ lungă de exploatare (de peste 50 ani) au materialele de rezistență mai mult sau mai puțin îmbătrânite, situație în care caracteristicile lor mecanice inițiale sunt afectate. La zidării s-au folosit, de regulă mortare slabe (aprox. M2, M4 și mai rar M10) care uneori s-au măcinat în timp, iar lemnul a suferit ori putreziri ori fisurări din uscăre. Anii industrializării au accentuat agresivitatea fizico-chimică a mediului ambiant. Datorită acestor agenți specifici, cele mai multe dintre construcțiile vechi prezintă degradări și avarieri suplimentare față de

cele ale construcțiilor mai noi, deoarece au rezistat acțiunilor seismice repetate având rigiditatea structurală deja afectată.

Acțiunile de protecție a monumentelor istorice trebuie să aibă în vedere următoarele:

Obiective

Întreținere: Observarea continuă a stării fizice a monumentului istoric și ansamblul de măsuri luate pentru menținerea acestei stări.

Restaurare: Acțiuni de înaltă specializare care are scopul de a evidenția mărturiile istorice incluse în monumentul istoric și de a păstra autenticitatea acestuia.

Consolidare: Acțiuni de înaltă specializare care urmărește îmbunătățirea integrității structurale a monumentului istoric.

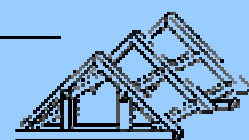
Pază: Activitate care are ca scop protejarea monumentului istoric împotriva furturilor sau a distrugerilor intenționate (vandalisme).

Integrare socială, economică și culturală în viața comunității locale: Înscrierea în programele de dezvoltare și în planificarea locală și regională a acțiunilor de protecție a monumentelor istorice.

Principii

Expertizarea stării clădirii din toate punctele de vedere: Nu pot exista concepte separate pentru componentele arhitectură, structură, decorațiune, ci numai un singur concept, unitar, care să le armonizeze pe toate. Investigarea monumentelor istorice, din punctul de vedere al fiecărei specialități, reprezintă suma observațiilor pure, imparțiale, pe care monumentul ne permite să le obținem și care trebuie înregistrate ca atare. Interpretarea datelor trebuie făcută numai după terminarea investigării și cu participarea tuturor membrilor echipei.

Soluția de consolidare trebuie să nu afecteze aspectul arhitectural: Conservarea și restaurarea monumentelor istorice nu poate să fie abordată decât în echipă; fiecare specialitate are importanța ei

aparte în stabilirea unor concepte unitare de restaurare. echipa trebuie formată de către șeful de proiect arhitect și se bazează pe bună înțelegere, respect reciproc și coeziune. Echipa nu poate fi completă fără participarea restauratorului executant.

Menținerea autenticității: considerată ca fiind acel ansamblu de acțiuni menite să dea obiectului starea pe care a avut-o la un anumit nivel istoric – cel mai adesea cel original – constă în reconstrucția tehnică, independent de starea obiectului înainte de intervenție.

Stabilirea nivelului de intervenție și de asigurare antiseismică: Gradul de intervenție asupra unui monument variază de la simple lucrări de întreținere și conservare, trecând prin acțiuni de protecție, consolidare și întregire și ajungând la intervenții complexe de restaurare și recompunere, de dezasamblare și reasamblare, sau, în cazuri extreme, de translare sau reconstruire parțială (ex. Biserica Rebegești, sec. al XVI^{lea} – translată vertical + 3,50 m, ing. Emil Prager, 1935 și un număr destul de mare de biserici „mutate” în București în anii '80, autor dr. ing. Iordăchescu).

Execuția în regim de maximă urgență a lucrărilor de consolidare: Este un factor obligatoriu la majoritatea monumentelor istorice, datorită degradărilor și deteriorărilor avansate, constate în urma expertizărilor deja efectuate și este necesar pentru a preîntâmpina un dezastru în cazul unui cutremur, cu prioritate a monumentelor care adăpostesc oameni a căror vieți pot fi puse în pericol împreună cu inestimabile valori de patrimoniu.

Reversibilitatea metodelor aplicate în conservare și/sau restaurare: Plecând de la ipoteza că viitorul ne va aduce tehnologii mai viabile, se impune alegerea unor modalități de conservare și restaurare care vor putea fi cu ușurință îndepărtate în viitor, în condițiile unei posibile operații de restaurare

utilizând tehnologii și principii care deocamdată ne sunt necunoscute.

Compatibilitatea materialelor utilizate la conservare și/sau restaurare: Nu trebuie utilizate (decât în cazuri limită) numai materiale compatibile, de preferință din aceeași sursă, pentru că majoritatea incompatibilităților survenite la folosirea unui material vechi (original) și unul nou, duc deseori la o degradare ulterioară mult mai rapidă.

Încărcările rezultate din noile elemente de consolidare nu trebuie să depășească rezistențele capabile ale materialelor (blocuri de zidărie, mortar, etc.)

Structura rezultată după consolidare trebuie să conducă la o bună comportare seismică a ansamblului „structură veche - elemente structurale noi”

Reintegrarea culturală și socială: Monumentelor istorice trebuie menținute în permanență într-o stare de funcționare cât mai perfectă, fie prin păstrarea, dar și modernizarea funcțiunilor lor inițiale, fie prin acordarea de funcțiuni noi, viabile, compatibile cu natura, structura și/sau valoarea lor. Un monument „exploatat”, dar și întreținut permanent, menținut viu, se conservă mult mai bine decât altul, fie și consolidat și restaurat, dar neutilizat.

3. În loc de concluzii...

„Nu trebuie niciodată să se schimbe sau să se înlocuiască [...] rămășițele monumentale sau artistice de care Iașul e plin. Lăsați-le cum sînt; nu le schimbați înfățișările; nicăieri pe pămîntul românesc nu există alt oraș care să cuprindă ctitorii ale trecutului nostru de așa valoare ... Orașul Iași este un muzeu al amintirii și al sufletului nostru colectiv.”

Mihail Sadoveanu

